

3. НАУКОВІ СЕМІНАРИ-ПРАКТИКУМИ

Віра Петрівна Чудакова,
науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України,
науковий кореспондент Інституту
психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
психолог, тренер, старший викладач,
консультант, коуч,
м. Київ, Україна

УДК 159.9:37.07:005.95]:001.895

Продовження публікації: початок у № 2; 3–4; 5; 6; 7 за 2012 р.; у № 1(8); 2(9); 3(10); 6(13); 7(14); 8–9(15–16); 10(17); 11(18); 12(19) за 2013 р.; у № 1(20); 2(21); 3(22); 4(23); 5(24); 6(25); 7(26); 8(27); 9–10(28–29); 11(30); 12(31) за 2014 р.; у № 1(32); 2(33); 3(34); 4(35); 5(36); 6(37); 7(38); 8(39); 9(40); 10(41); 11(42); 12(43) за 2015 р.; 1(44); 2(45); 3(46); 4(47) за 2016 р.

АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ «ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ» – КРИТЕРІЙ СФОРМОВАНOSTІ ІННОВАЦІЙНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ

IV частина, початок у № 2 (45); 3 (46); 4 (47) за 2016 р., продовження у наступному номері

В публікації представлено алгоритм, аналіз і інтерпретація результатів первинних факторів тесту Р. Кеттелла (Форма А) в дослідженні «індивідуально-психологічних особливостей особистості», що являється складовою інтегральною характеристикою «індивідуально-психологічних особливостей і емоційно-вольової сфери особистості», як критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоспроможності особистості.

Ключевые слова: *інноваційна діяльність, психологічна готовність до інноваційної діяльності, модель, психолого-організаційна технологія, індивідуально-психологічні особливості особистості, конкурентоспроможність, тест Р. Кеттелла (форма А).*

The publication presents an algorithm, analysis and interpretation of the results of the primary factors of the test R. Cattell (Form A) in the study "individual psychological characteristics of personality," which is an integral characteristic of "individual psychological characteristics, emotional and volitional personality" as a criterion formation of psychological readiness for innovation and competitiveness of the individual.

Key words: *innovative activity, psychological readiness for innovation, model, psychological and organizational technology, individual psychological characteristics of personality, competitiveness, R. Cattell test (Form A).*

У цьому номері пропонуємо публікацію, де розглянуто діагностичний компонент (за тестом Р. Кеттелла. Форма А) дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», що є складовою інтегральною характеристикою «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», як критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоспроможності особистості.

Продовжуємо висвітлювати досвід впровадження у практику діяльності освітніх організацій різних типів моделей «психолого-організаційної технології формування готовності персоналу освітніх організацій

до інноваційної діяльності. У попередніх випусках журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості» у рубриці «Наукові семінари-практикуми» нами здійснено опис комплексної системи

науково-методичного забезпечення їх впровадження [2–8]. Пропонуємо здійснити екскурс сторінками публікацій, у яких подано:

– Майстер-клас «Коучинг як засіб розвитку обдарованої особистості та формування успішних життєвих стратегій», що опубліковано у № 2, 2012 р.;

– Програму спецкурсу (семінару-тренінгу) «Управлінська компетентність керівника з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища ЗНЗ», що подано у № 4 (11), 2013 р.;

– Загальну характеристику науково-методичного забезпечення психолого-організаційної технології формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що висвітлено у № 3–4, 2012 р.;

– 1.1. Модель експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, описано дослідження «Рівня розвитку педагогічного колективу» та його соціально-психологічні характеристики, що подано у № 5; 6; 7, 2012 р.;

– Загальну характеристику експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації. Описано алгоритм проведення та інтерпретацію результатів експертизи: за методикою «Оцінювання характеристик колективу», у № 1 (8), 2013 р.; за методикою «Оцінювання мотиваційного середовища», у № 2 (9), 2013 р.; за методикою «Оцінювання функції керівництва», у № 3 (10), 2013 р. Також було подано узагальнені результати експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, у № 6 (13), 2013 р.;

– 1.2. Корекційну модель створення сприятливого організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, що висвітлено у № 7 (14), 2013 р.;

– Дослідження «інноваційності» персоналу освітніх організацій як показника сформованості готовності до інноваційної діяльності, що подано у № 8–9 (15–16), 2013 р.;

– 2. Моделі експертизи та корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що опубліковано у № 10 (17), 2013 р.

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до своєї професійної діяльності», що висвітлено у № 11 (18); 12 (19), 2013 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до себе як професіонала», у № 1 (20), 2014 р.; самооцінки професійно-важливих якостей, у № 2 (20), 2014 р.; суб'єктивного «локусу контролю», у № 3 (22); 4 (23); 5 (24); 6 (25); 7 (26); 8 (27), 2014 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «мотиваційних показників» сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності; спрямованості мотивації, що висвітлено у № 9–10 (28–29) 2014 р.; рівня прагнення до самоактуалізації, у № 11 (30); 12 (31), 2014 р.; № 1 (32); 2 (33); 3 (34), 2015 р.; прагнення (ставлення) до самовдосконалення, у № 4 (35);

№ 5 (36), 2015 р.; мотиваційного профілю, у № 6 (37); 7 (38); 8 (39) 2015 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», що висвітлено у № 9 (40), 2015 р.;

– Дослідження «порогу активності» – представлення інформаційно-сміслового, діагностично-інтерпретаційного та прогностичного компонентів дослідження «порогу активності», що подано у № 10 (41); 11 (42) 2015 р.;

– Дослідження інформаційно-сміслового компоненту «вольового самоконтролю» у 12 (43) 2015 р.

– Дослідження діагностично-інтерпретаційного компоненту у 1 (44) 2016 р.;

– Дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості»: представлення загальної характеристики, історії створення та розробки, адаптації та стандартизації, особливості використання різних форм опитувальників тесту Р. Кеттелла у № 1 (44); 2 (45) 2016 р.

– Дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості»: представлення загальної характеристики, історії створення та розробки, адаптації та стандартизації, особливості використання різних форм опитувальників тесту Р. Кеттелла у № 1 (44); 2 (45) 2016 р.; представлення процедури проведення, опис тесту Р. Кеттелла (форма А), що подано у № 3 (46) за 2016 р.; представлення діагностичного компоненту дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», у № 4 (47) за 2016 р.

Метою цієї публікації є представлення діагностичного компоненту (за тестом Р. Кеттелла. Форма А) дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», що є складовою інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості і емоційно-вольова сфера особистості», як критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоспроможності особистості.

Для реалізації поставленої мети використовувались такі методи наукового дослідження, як: аналіз літератури з проблеми, теоретичний аналіз проблеми; проведення пілотажного дослідження; психолого-педагогічний експеримент; психолого-педагогічні діагностичні методики; метод експертних оцінок; методи математичної статистики; метод активного соціально-психологічного навчання та коучингу. Математичне оброблення даних здійснювалось за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 20).

Дослідження здійснювалось у межах виконання науково-дослідних тем Інституту педагогіки НАПН України: «Технологія формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах швидкозмінного середовища: соціально-профорієнтаційний аспект»; «Науково-методичне

забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки» [2–8].

За результатами дослідження нами розроблена «Психолого-організаційна технологія формування готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності» (далі – «Технологія»). Її впровадження уможливило надання психологічної допомоги психологам, персоналу освітніх організацій, управлінцям усіх рівнів, спрямовану на розв'язання певних психологічних і організаційних проблем в умовах здійснення інноваційної діяльності. За основу взято технологічний підхід, головне призначення якого полягає у розробленні (проекуванні) та впровадженні спеціальних гуманітарних (людинознавчих) технологій, різновидом якої є *психолого-організаційна технологія*, спрямована на розв'язання конкретних проблем в організації.

«Технологія» містить дві взаємопов'язані та взаємодоповнюючі частини [2–4; 6–8]:

I. *Модель експертизи й корекції організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій* (зовнішні умови)

II. *Модель експертизи й корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності* (внутрішні умови).

Результати їх впровадження представлено в авторських публікаціях [3–8]. Кожна з моделей «Технології» відповідає дослідженню внутрішніх та зовнішніх умов упровадження інновацій і містить такі основні компоненти, як: інформаційно-смісловий, діагностично-інтерпретаційний, прогностичний, корекційно-розвивальний.

У цій публікації продовжуємо розгляд однієї зі складових авторської «Технології» – «2.1. Моделі експертизи психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності» [6; 7]. Для проведення цього етапу дослідження використано валідний та надійний психолого-діагностичний інструментарій, що надав змогу дослідити наступні оцінні показники та параметри, що описані у цьому виданні [3–8]:

1) *інтегральний показник «інноваційність»* допоміг визначити та оцінити стан рівня інноваційності (позитивний, нульовий, негативний); тенденцію персоналу освітніх організацій до здійснення інновацій (теоретико-інтелектуальний, емоційно-практичний);

2) *інтегральна характеристика «задоволеності професійною діяльністю»*, складовими якої є: задоволеність професією; ставлення до діяльності сьогодні та на перспективу; задоволеність життєвих потреб у процесі професійної діяльності;

3) *інтегральна характеристика «самоусвідомлення себе як професіонала (фахівця)»*, складовими якої є: самооцінка професійно важливих якостей; локус контролю (два варіанта) – суб'єктивний локус контролю; рівень суб'єктивний локус контролю, який буде розглянуто детально у цій публікації;

4) *інтегральна характеристика мотиваційних показників*, складовими якої є: спрямованість мотивації; самоактуалізація особистості; мотиваційний

профіль – мотиваційна тенденція особистості (споживча та особистісно-розвивальна або виробнича направленість мотивації); ставлення до самовдосконалення;

5) *індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольовий контроль*, складовими якої є: вольовий самоконтроль, поріг активності, а також «індивідуально-психологічні особливості особистості».

Алгоритм проведення, аналіз, обробка результатів дослідження

3 крок: У попередній публікації цього видання № 4 (47) 2016 р. [8] представлено «ключі» за тестом Р. Кеттелла (Форма А), за допомогою яких можна з'ясувати власний та загально колективні показники «індивідуально-психологічних особливостей особистості» [1; 9; 10]. Ключ до тесту Р. Кеттелла (Форма А) подано у таблиці 3. Збіги у відповідях респондента за «1 (а)» та «3 (с)» оцінюють в 2 бали, збіг відповіді «2 (b)» – 1 балом. У фактора «В – інтелект» збіги у відповідях дають 1 бал.

Отримане значення кожного фактора переводять в стени (стандартні одиниці) за допомогою наведених у табл. 4–10, представлених у попередній публікації [8]:

– у таблиці 5 представлено стени для жінок 16–18 років;

– у таблиці 6 представлено стени для чоловіків 16–18 років;

– у таблиці 7 представлено стени для жінок 19–28 років;

– у таблиці 8 представлено стени для чоловіків 19–28 років;

– у таблиці 9 представлено стени для жінок 29–70 років;

– у табл. 10 представлено стени для чоловіків 29–70 років.

Інтерпретація результатів дослідження

4 крок: Проведення інтерпретації результатів дослідження. У цій частині публікації здійснено *опис змісту критеріїв оцінювання*, алгоритму аналізу та інтерпретації результатів дослідження.

Опис факторів першого рівня

Стени поділено за біполярною шкалою з крайніми значеннями в 1 та 10 балів. Відповідно, першій половині шкали (від 1 до 5,5) присвоюється знак «–», другий половині (від 5,5 до 10) – знак «+». З наявних показників за всіма 16 факторами вибудовують «профіль особистості».

Під час інтерпретації приділяють увагу «пікам» профілю, тобто найбільш низьким та найбільш високим значенням факторів у профілі, особливо за тими показниками, що в «негативному» полюсі знаходяться у межах від 1 до 3 стен, а в «позитивному» – від 8 до 10 стен.

У табл. 1 представлено біполярні назви шкал базових рис особистості першого та другого рівня [1; 9–10].

Особистість описується Р. Кеттеллом як сукупність первинних особливостей особистості, що визначають її внутрішній зміст і поведінку. Для цього використовуються 16 функціонально незалежних та

психологічно змістовних вимірів. Кожний фактор має умовну назву і передбачає стійкий імовірнісний зв'язок між окремими рисами особистості [9–10].

У цій публікації подано інтерпретацію 16 факторів базових рис особистості першого рівня (табл. 1).

Таблиця 1

Біполярні назви шкал базових рис особистості першого та другого рівня

Шкала	Русскоязычный вариант названия шкалы	Україномовний варіант назви шкали
Базові рисами особистості першого рівня		
Фактор А	«замкнутость – общительность»	«замкненість – товариськість»
Фактор В	низкий интеллект – высокий интеллект	«низький інтелект – високий інтелект»
Фактор С	«эмоциональная нестабильность – эмоциональная стабильность»	«емоційна нестабільність – емоційна стабільність»
Фактор Е	«подчиненность – доминантность»	«підпорядкованість – домінантність»
Фактор F	«сдержанность – экспрессивность»	«стриманість – експресивність»
Фактор G	«низкая нормативность поведения – высокая нормативность поведения»	«низька нормативність поведінки – висока нормативність поведінки»
Фактор Н	«робость – смелость»	«боязкість – сміливість»
Фактор І	«жесткость – чувствительность»	«жорсткість – чутливість»
Фактор L	«доверчивость – подозрительность»	«довірливість – підозрілість»
Фактор М	«практичность – мечтательность»	«практичність – мрійливість»
Фактор N	«прямолинейность – дипломатичность»	«прямолінійність – дипломатичність»
Фактор О	«спокойствие – тревожность»	«спокій – тривожність»
Фактор Q1	«консерватизм – радикализм»	«консерватизм – радикалізм»
Фактор Q2	«конформизм – неконформизм»	«конформізм – неконформізм»
Фактор Q3	«низкий самоконтроль – высокий самоконтроль»	«низький самоконтроль – високий самоконтроль»
Фактор Q4	«расслабленность – напряженность»	«розслабленість – напруженість»
Базові рисами особистості другого рівня		
Фактор F1	«низкая тревожность – высокая тревожность»	«низька тривожність – висока тривожність»
Фактор F2	«интроверт – экстраверт»	«інтроверт – екстраверт»
Фактор F3	«нейротизм – эмоциональная стабильность»	«нейротизм – емоційна стабільність»
Фактор F4	«конформность – корковый контроль»	«конформність – кортикальний контроль»

1. Фактор А: «замкненість – товариськість»

1. Фактор А: «замкнутость – общительность»	
А ⁻	А ⁺
Скрытность, обособленность, отчужденность, недоверчивость, необщительность, замкнутость, критичность, склонность к объективности и ригидности, а также к излишней строгости в оценке людей. Трудности в установлении межличностных, непосредственных контактов.	Общительность, открытость, естественность, непринужденность, готовность к сотрудничеству, приспособляемость, внимание к людям, готовность к совместной работе, активность в устранении конфликтов в группе, готовность идти на поводу. Легкость в установлении непосредственных, межличностных контактов.
<p>Полус А⁻ в техническом названии именуется <i>sizothymia</i> (от греч. <i>σιζιζω</i> – раскалываю).</p> <p>Полус А⁺ именуется <i>affectothymia</i>, он характеризует интенсивное выражение аффектов (чувств). Эмоционально «вялая», «сухая» личность имеет склонность к осторожности при выражении чувств, она мало экспрессивна. Наиболее яркой особенностью аффектотимии является добродушие, веселость, интерес к людям, эмоциональная восприимчивость.</p> <p>В целом фактор А ориентирован на измерение общительности человека в малых группах и способности к установлению непосредственных, межличностных контактов.</p> <p>В ответах вопросника личность с А⁺ предпочитает работу с людьми, социальное одобрение, любит идти в ногу со временем. Личность с полюсом А⁻ любит идеи, предпочитает работать одна. Существуют доказательства того, что личности с А⁺ общительны, могут быть лидерами в малых группах и часто выбирают работу с людьми; личности с полюсом А⁻ могут быть художниками, учеными-исследователями и предпочитают работать самостоятельно, изолированно от группы.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – склонен к ригидности, холодности, скептицизму и отчужденности. Вещи его привлекают больше, чем люди. Предпочитает работать сам, избегая компромиссов. Склонен к точности, ригидности в деятельности, личных установках. Во многих профессиях это желательно. Иногда он склонен быть критически настроенным, негибким, твердым, жестким. • 4 стена – сдержанный, обособленный, критический, холодный (шизотимия). • 7 стенов – обращенный вовне, легкий в общении, участвующий аффективно (циклотимия). • 8–10 стенов – склонность к добродушию, легкости в общении, эмоциональному выражению; готов к сотрудничеству, внимателен к людям, мягкосердечен, добр, приспособляем. <p>Предпочитает ту деятельность, где есть занятия с людьми, ситуации с социальным значением. Этот человек легко включается в активные группы. Он щедр в личных отношениях, не боится критики. Хорошо запоминает события, фамилии, имена и отчества.</p>	

2. Фактор В: інтелект

2. Фактор В: інтелект	
В-	В+
Конкретність і некоторая ригідність мислення, затруднення в рішенні абстрактних задач, знижена оперативність мислення, недостаточний рівень загальної вербальної культури.	Розвинуте абстрактне мислення, оперативність, сообразительність, швидка навчальність. Достаточний високий рівень культури, особливо вербальної.
<p>Фактор В не визначає рівень інтелекту, він орієнтований на вимірювання оперативності мислення і загального рівня вербальної культури і ерудиції. Слід відзначити, що низькі оцінки за цим фактором можуть залежати від інших характеристик особистості: тривожності, фрустрованості, низького освітнього рівня. Головне, що фактор В, єдиний фактор методики, який не є строго валідизованим. Тому результати за цим фактором є орієнтовними.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>1–3 стіна</i> – схильний повільно розуміти матеріал при навчанні. «Тупуват», віддає перевагу конкретній, буквальній інтерпретації. Його «тупість» або відображає низький інтелект, або є наслідком зниження функцій в результаті психопатології. • <i>4 стіна</i> – менше інтелектуально розвинутий, конкретно мислить (менша здатність до навчання). • <i>7 стінов</i> – більше інтелектуально розвинутий, абстрактно мислить, розумний (висока здатність до навчання). • <i>8–10 стінов</i> – швидко сприймає і засвоює новий навчальний матеріал. Існує деяка кореляція з культурним рівнем, а також з реактивністю. Високі бали вказують на відсутність зниження функцій інтелекту в патологічних станах. 	

3. Фактор С: «емоційна нестабільність – емоційна стабільність»

Фактор С: «емоційна нестабільність – емоційна стабільність»	
С-	С+
Емоційна нестійкість, імпульсивність; людина перебуває під впливом почуттів, мінливий в настроєнніх, легко роздривається, нестійкий в інтересах. Низька толерантність до відношення до фрустрації, подразливість, втомиюваність.	Емоційна стійкість, витривалість; людина емоційно зрілий, спокійний, стійкий в інтересах, здатний до роботи, може бути ригідним, орієнтований на реальність.
<p>Цей фактор характеризує динамічне узагальнення і зрілість емоцій в протилежності нерегульованої емоційності. Психологи намагалися описати цей фактор як еґо-силу і еґо-слабкість. Згідно методики Р. Кеттелла, особистість з полюсом С- легко подразлюється через тех або інших подій або людей, не задоволені життєвими ситуаціями, власним здоров'ям, крім того, це особистість безвольна. Однак така інтерпретація достатньо ортодоксальна, оскільки тут не враховується гнучкість емоційної сфери. Люди з високою оцінкою за фактором С+ частіше є лідерами, ніж ті, чий показник за цим фактором ближче до полюсу С-. С іншої сторони, у керівній групі діапазон показників за фактором С широкий; деяким з них притаманні низькі значення за цим фактором (можливо, тут відбувається реакція втоми і занепокоєності при стресі).</p> <p>Встановлено, що людям з високою і середньою оцінкою за фактором С властиві і вищі моральні якості.</p> <p>В цілому фактор має генетичне походження і спрямований на вимірювання емоційної стабільності; він в значній мірі пов'язаний з поняттями слабкої і сильної нервової системи (за І. П. Павловим).</p> <p>Професії, що вимагають подолати стресові ситуації (керівники, льотчики, рятувальники і т. д.), повинні володіти індивідууми з високими оцінками за фактором С. В той же час в професіях, де не потрібно швидкого прийняття рішень, емоційної стабільності і де можна вирішувати питання самому (художники, пошти і т. д.), можна мати і низькі оцінки за цим фактором.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>1–3 стіна</i> – існує низький поріг до відношення до фрустрації, змінливий і гнучкий, ухиляється від вимог дійсності, невротично втомиюваний, подразливий, емоційно збудливий, має невротичні симптоми (фобії, порушення сну, психосоматичні розлади). Низький поріг властивий всім формам невротичних розладів і деяким психічним розладам. • <i>4 стіна</i> – чутливий, емоційно менше стійкий, легко роздривається. • <i>7 стінов</i> – емоційно стійкий, трезво оцінює дійсність, активний, зрілий. • <i>8–10 стінов</i> – емоційно зрілий, стійкий, незворушений. Висока здатність до дотримання суспільних моральних норм. Іноді смиренна покірність перед нерешеними емоційними проблемами. Хороший рівень «С» дозволяє адаптуватися навіть при психічних розладах. 	

4. Фактор Е: «підпорядкованість – домінантність»

4. Фактор Е: «подчиненность – доминантность»	
Е ⁻	Е ⁺
Мягкость, уступчивость, тактичность, кроткость, любезность, зависимость, безропотность, услужливость, почтительность, застенчивость, готовность брать вину на себя, скромность, экспрессивность, склонность легко выходить из равновесия.	Самостоятельность, независимость, настойчивость, упрямство, напористость, своенравие, иногда конфликтность, агрессивность, отказ от признания внешней власти, склонность к авторитарному поведению, жажда восхищения, бунтарь.
<p>Фактор Е не очень существенно коррелирует с достижениями лидерства, однако связан с социальным статусом и выше у лидеров, чем у последователей. Существует предположение, что оценки по этому фактору с возрастом меняются и зависят от пола испытуемого. В своем поведении люди с высокими оценками (по этому фактору) испытывают потребность в автономии.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – уступающий другим, покорный. Часто зависим, признает свою вину. Стремится к навязчивому соблюдению корректности, правил. Эта пассивность является частью многих невротических синдромов. • 4 стена – скромный, покорный, мягкий, уступчивый, податливый, конформный, приспособляющийся. • 7 стенов – самоутверждающийся, независимый, агрессивный, упрямый (доминантный). • 8–10 стенов – утверждающий себя, свое «Я», самоуверенный, независимо мыслящий. Склонен к аскетизму, руководствуется собственными правилами поведения, враждебный и экстрапунитивный (авторитарный), командует другими, не признает авторитетов. 	

5. Фактор F: «стриманість – експресивність»

5. Фактор F: «сдержанность – экспрессивность»	
F ⁻	F ⁺
Благоразумие, осторожность, рассудительность в выборе партнера по общению. Склонность к озлобленности, беспокойству о будущем, пессимистичность в восприятии действительности, сдержанность в проявлении эмоций.	Жизнерадостность, импульсивность, восторженность, беспечность, безрассудность в выборе партнеров по общению, эмоциональная значимость социальных контактов, экспрессивность, экспансивность, эмоциональная яркость в отношениях между людьми, динамичность общения, которая предполагает эмоциональное лидерство в группах.
<p>Фактор F представляет собой компонент факторов второго порядка различных свойств личности. Интересно, что с годами проявление импульсивности и беспечности постепенно снижается. Это можно рассматривать как свидетельство определенной эмоциональной зрелости.</p> <p>В целом фактор F ориентирован на измерение эмоциональной окрашенности и динамичности в процессах общения. Пример: актеры, эффективные лидеры имеют более высокие оценки, художники, последователи – более низкие.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – неторопливый, сдержанный. Иногда мрачен, пессимистичен, осмотрителен. Считается очень точным, трезвым, надежным человеком. • 4 стена – трезвый, осторожный, серьезный, молчаливый; • 7 стенов – безалаберный, импульсивно-живой, веселый, полный энтузиазма. • 8–10 стенов – веселый, активный, разговорчивый, беззаботный, может быть импульсивен. 	

6. Фактор G: «низька нормативність поведінки – висока нормативність поведінки»

6. Фактор G: «низкая нормативность поведения – высокая нормативность поведения»	
G ⁻	G ⁺
Склонность к непостоянству, подверженность влиянию чувств, случая и обстоятельств. Потворствует своим желаниям, не делает усилий по выполнению групповых требований и норм. Неорганизованность, безответственность, импульсивность, отсутствие согласия с общепринятыми моральными правилами и стандартами, гибкость по отношению к социальным нормам, свобода от их влияния, иногда беспринципность и склонность к асоциальному поведению.	Добросовестность, ответственность, стабильность, уравновешенность, настойчивость, склонность к морализированию, разумность, совесть. Развитое чувство долга и ответственности, осознанное соблюдение общепринятых моральных правил и норм, настойчивость в достижении цели, деловая направленность.
<p>Этот фактор напоминает фактор G, особенно в том, что касается роли саморегуляции поведения и отношения к другим людям. Данный фактор характеризует особенности эмоционально-волевой сферы (настойчивость, организованность – безответственность, неорганизованность) и особенности регуляции социального поведения (принятие или игнорирование общепринятых моральных правил и норм). Психологи интерпретируют этот фактор как высокое супер-эго и как низкое супер-эго. Исследователю следует быть особо внимательным в анализе низких оценок по данному фактору (G⁻) так как нет прямолинейной зависимости низких оценок от выраженного асоциального поведения (например, с преступниками). Напротив, известно, что многие люди, не воспринимающие «мораль среднего класса», «интеллектуалы», «эмансипированные личности», лица, выражающие гуманистические идеалы и гибко относящиеся к социальным и культурным традициям, могут иметь низкие оценки по этому фактору.</p> <p>Высокие оценки часто могут характеризовать не только выраженные волевые черты личности, но и склонность к сотрудничеству и конформизму.</p>	

- *1–3 стена* – тенденция к непостоянству цели, непринужденный в поведении, не прилагает усилий к выполнению групповых задач, выполнению социально-культурных требований. Его свобода от влияния группы может вести к асоциальным поступкам, но временами делает его деятельность более эффективной. Отказ от подчинения правилам уменьшает соматические расстройства при стрессе.
- *4 стена* – пользующийся моментом, ищущий выгоду в ситуации. Избегает правил, чувствует себя малообязательным.
- *7 стенов* – сознательный, настойчивый, степенный, обязательный, на него можно положиться.
- *8–10 стенов* – требователен к себе, руководствуется чувством долга, настойчив, берет на себя ответственность, добросовестен, склонен к морализированию, предпочитает работающих людей, остроумный.

7. Фактор Н: «боязливость – смелость»

7. Фактор Н: «робость – смелость»	
Н-	Н+
Робость, застенчивость, эмоциональная сдержанность, осторожность, социальная пассивность, деликатность, внимательность к другим, повышенная чувствительность к угрозе, предпочтение индивидуального стиля деятельности и общения в малой группе (2–3 человека).	Смелость, предприимчивость, активность; человек имеет эмоциональные интересы, готовность к риску и сотрудничеству с незнакомыми людьми в незнакомых обстоятельствах, способность принимать самостоятельные, неординарные решения, склонность к авантюризму и проявлению лидерских качеств.
<p>Фактор Н – это четко определенный фактор, который характеризует степень активности в социальных контактах. При этом надо учитывать, что этот фактор имеет генетическое происхождение и отражает активность организма и особенности темперамента. Люди с высокими оценками этого фактора имеют склонность к профессиям риска (летчики-испытатели), упорны, социабельны, умеют выдерживать эмоциональные нагрузки, что часто делает их лидерами.</p> <p>Низкие оценки этого фактора характеризуют людей застенчивых, робких, не социабельных, трудно принимающих самостоятельные решения.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>1–3 стена</i> – застенчивый, уклончивый, держится в стороне, «тушуетя». Обычно испытывает чувство собственной недостаточности. Речь замедленна, затруднена, высказывается трудно. Избегает профессий, связанных с личными контактами. Предпочитает иметь 1–2 близких друзей, не склонен вникать во все, что происходит вокруг него. • <i>4 стена</i> – застенчивый, сдержанный, неуверенный, боязливый, робкий. • <i>7 стенов</i> – авантюрный, социально-смелый, незаторможенный, спонтанный. • <i>8–10 стенов</i> – общительный, смелый, испытывает новые вещи; спонтанный и живой в эмоциональной сфере. <p>Его «толстокожесть» позволяет ему переносить жалобы и слезы, трудности в общении с людьми в эмоционально напряженных ситуациях. Может небрежно относиться к деталям, не реагировать на сигналы об опасности.</p>	

8. Фактор I: «жесткость – чувствительность»

8. Фактор I: «жесткость – чувствительность»	
I-	I+
Несентиментальность, самоуверенность, суровость, рассудочность, гибкость в суждениях, практичность, иногда некоторая жесткость и черствость по отношению к окружающим, рациональность, логичность.	Чувствительность, впечатлительность, богатство эмоциональных переживаний, склонность к романтизму, художественное восприятие мира, развитые эстетические интересы, артистичность, женственность, склонность к эмпатии, сочувствию, сопереживанию и пониманию других людей, утонченная эмоциональность.
<p>Согласно ряду исследований, люди с высокими показателями по этому фактору обычно настроены романтически, любят путешествия и новые переживания. Они обладают развитым воображением, для них важна эстетика.</p> <p>Этот фактор отражает различия в культурном уровне и эстетической восприимчивости личности. Интересен тот факт, что люди с низкими показателями по этому фактору меньше болеют, более агрессивны, чаще занимаются спортом, атлетичны.</p> <p>Характеристики этого фактора ближе к фактору второго порядка «низкая эмоциональность – высокая эмоциональность» и является там главенствующим.</p> <p>Личность с высокими показателями по этому фактору характеризуется как физически и умственно утонченная, склонная к рефлексии, задумывающаяся над своими ошибками и путями избегания таковых.</p> <p>Отметим, что оценки по данному фактору у женщин выше, чем у мужчин. Они зависят от окружающих условий и культурного уровня. Р. Кеттелл определяет данную черту личности как «запрограммированную эмоциональную чувствительность», подчеркивая тем самым прерогативу генетического происхождения этого свойства личности. Следует отметить, что мужчины, имеющие высокие оценки, чаще всего относятся к художественному типу личности. По роду занятий высокие оценки по этому фактору объединяют художников, артистов, музыкантов, писателей, врачей-диагностов и психиатров, адвокатов. Лица с I- больше склонны к невротическим расстройств (при исследовании по тесту Айзенка эти люди имеют высокие показатели по такой характеристике, как нейротизм). В целом фактор I определяет степень эмоциональной утонченности личности.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>1–3 стена</i> – практичный, реалистичный, мужественный, независимый, имеет чувство ответственности, но скептически относится к субъективным и культурным аспектам жизни. Иногда безжалостный, жестокий, самодовольный. Руководит группой, заставляет ее работать на практической и реалистической основе. • <i>4 стена</i> – сильный, независимый, полагается на себя, реалистичный, не терпит бессмысленности. • <i>7 стенов</i> – слабый, зависимый, недостаточно самостоятельный, беспомощный, сенситивный. • <i>8–10 стенов</i> – слабый, мечтательный, разборчивый, капризный, женственный, иногда требовательный к вниманию, помощи, зависимый, непрактичный. Не любит грубых людей и грубых профессий. Склонен замедлять деятельность группы и нарушать ее моральное состояние нереалистичным копанием в мелочах, деталях. 	

9. Фактор L: «довірливість – підозрілість»

9. Фактор L: «доверчивость – подозрительность»	
L ⁻	L ⁺
Открытость, уживчивость, терпимость, покладистость; свобода от зависти, уступчивость. Может быть чувство собственной незначительности.	Осторожность, эгоцентричность, настороженность по отношению к людям; склонность к ревности, стремление возложить ответственность за ошибки на окружающих, раздражительность. Иногда автономность, самостоятельность и независимость в социальном поведении.
<p>Р. Кеттелл назвал этот фактор <i>alaxia (L⁻) – protensia (L⁺)</i>. Термин <i>protensia</i> означает «защита» и «внутренняя напряженность»; высокие показатели по этому фактору могут коррелировать с невротическими характеристиками. В то же время высокие оценки по этому фактору часто встречаются у людей независимого поведения, у тех, кто по роду деятельности связан с созданием чего-либо, например, в области религии и науки. Ряд черт характера, которые относят к доминированию (фактор E), в действительности следует связывать именно с этим фактором. Поллюс L⁻ характеризует личность добродушную, открытую и, возможно, без амбиций и стремления к победе.</p> <p>В целом фактор L отражает эмоциональное отношение к людям. Очень высокие оценки по этому фактору говорят об излишней защите и эмоциональной напряженности, фрустрированности личности. Низкий полюс (L⁻) характеризует личность добродушную, но склонную к конформизму.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – склонен к свободе от тенденции ревности, приспособляемый, веселый, не стремится к конкуренции, заботится о других. Хорошо работает в группе. • 4 стена – доверчивый, адаптирующийся, неревнивый, уживчивый. • 7 стенов – подозрительный, имеющий собственное мнение, не поддается обману. • 8–10 стенов – недоверчивый, сомневающийся, часто погружен в свое «Я», упрямый, заинтересован во внутренней психической жизни. Осмотрителен в действиях, мало заботится о других людях, плохо работает в группе. Этот фактор не обязательно свидетельствует о паранойе. 	

10. Фактор M: «практичність – мрійливість»

10. Фактор M: «практичность – мечтательность»	
M ⁻	M ⁺
Высокая скорость решения практических задач, прозаичность, ориентация на внешнюю реальность, развитое конкретное воображение, практичность, реалистичность.	Высокая скорость решения практических задач, прозаичность, ориентация на внешнюю реальность, развитое конкретное воображение, практичность, реалистичность.
<p>Картина этого фактора достаточно сложна. В основном личности с M⁺ имеют яркую внутреннюю интеллектуальную жизнь, с интенсивным проживанием идей и чувств. В поведении могут быть «богемны», неконформны. Высокие оценки по этому фактору имеют художники, поэты, исследователи, экспериментаторы, руководители высокого ранга, редакторы и т. д. Низкие оценки имеют лица, занятые механическими расчетами, где необходимо внимание, сосредоточенность. Замечено также, что лица с низкими оценками по этому фактору реже попадают в автомобильные катастрофы. Их характеризует уравновешенность и здравомыслие. Однако, в неожиданных ситуациях им часто не хватает воображения и находчивости.</p> <p>В целом фактор ориентирован на измерение особенностей воображения, отражающихся в реальном поведении личности, таких, как практичность, приземленность или, наоборот, некоторое «витание в облаках», романтическое отношение к жизни.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – беспокоится о том, чтобы поступать правильно, практично, руководствуется возможным, заботится о деталях, сохраняет присутствие духа в экстремальных ситуациях, но иногда сохраняет воображение. • 4 стена – практичный, тщательный, конвенциональный, управляем внешними реальными обстоятельствами. • 7 стенов – человек с развитым воображением, погруженный во внутренние потребности, заботится о практических вопросах, богемный. • 8–10 стенов – склонен к неприятному для окружающих поведению (не каждодневному), неконвенциональный, не беспокоится о повседневных вещах, самомотивированный, обладает творческим воображением. Обращает внимание на «основное» и забывает о конкретных людях и реальностях. Изнутри направленные интересы иногда ведут к нереалистическим ситуациям, сопровождающимся экспрессивными взрывами. Индивидуальность ведет к отвержению его в групповой деятельности. 	

11. Фактор N: «прямолінійність – дипломатичність»

11. Фактор N: «прямолинейность – дипломатичность»	
N ⁻	N ⁺
Откровенность, простота, наивность, прямолинейность, бестактность, естественность, непосредственность, эмоциональность, недисциплинированность, неумение анализировать мотивы партнера, отсутствие проницательности, простота вкусов, довольствие имеющимся.	Изысканность, умение вести себя в обществе, в общении дипломатичность, эмоциональная выдержанность, проницательность, осторожность, хитрость, эстетическая изощренность, иногда ненадежность, умение находить выход из сложных ситуаций, расчетливость.

Фактор ориентирован на измерение отношений личности к людям и окружающей действительности. Пока этот фактор недостаточно исследован. Однако можно говорить о том, что фактор характеризует некоторую форму тактического мастерства личности (фактор положительно коррелирует с умственными способностями и доминантностью и с определенной неуверенностью личности в себе). Высокие оценки по этому фактору характеризуют дипломатов в противоположность «естественному и прямолинейному» человеку с наивной эмоциональной искренностью, прямой и непринужденностью. Р. Кеттелл охарактеризовал людей с высокими оценками по фактору N так: «Они могут быть либо Сократом, либо ловким мальчишкой, а люди с низким полюсом отличаются экспрессивностью, теплотой и добротой».

Существуют данные о том, что люди с низкими оценками по этому фактору вызывают больше доверия и симпатии, особенно у детей. Людей с высокими оценками можно охарактеризовать как интеллектуальных, независимых, со сложной натурой. В субкультурных исследованиях была выявлена связь высоких показателей по этому фактору со способностью к выживанию и определенной изоэдренностью. По динамическим характеристикам люди с высокими показателями являются лидерами в аналитической, целенаправленной дискуссии и в формировании функциональных групповых решений (у театральных режиссеров, кинорежиссеров, дипломатов как правило высокие оценки по этому фактору).

Люди с низкой оценкой по фактору N медлительны, консервативны, препятствуют принятию решения группой.

Положительный полюс Р. Кеттелл образно назвал полюсом Маккиавелли, а отрицательный – полюсом Руссо.

- 1–3 стена – склонен к отсутствию утонченности, к сентиментальности и простоте, иногда грубоват и резок, обычно естественен и спонтанен.

- 4 стена – прямой, естественный, бесхитростный, сентиментальный.

- 7 стенов – хитрый, нерасчетливый, светский, пронизательный (утонченный).

- 8–10 стенов – утонченный, опытный, светский, хитрый, склонен к анализу, имеет интеллектуальный подход к оценке ситуации, близкий к цинизму.

12. Фактів Про: «спокій – тривожність»

12. Фактор О: «спокойствие – тревожность»

O ⁻	O ⁺
Беспечность, самонадеянность, жизнерадостность, уверенность в себе и в своих силах, безмятежность, небоязливость, хладнокровие, спокойствие, отсутствие раскаяния и чувства вины.	Беспокойство, озабоченность, ранимость, ипохондричность, подверженность настроению, страх, неуверенность в себе, склонность к предчувствиям, самобичеванию, к депрессиям, чувствительность к одобрению окружающих, чувство вины и недовольство собой.

Ранее при интерпретации этого фактора употреблялись такие термины как «депрессивная тенденция», «плохое настроение», «самоуничижение» и даже «невротическое состояние». Низкие оценки характерны для людей, которые «управляют своими неудачами». Личность с высокими оценками по этому фактору чувствует свою неустойчивость, напряженность в трудных жизненных ситуациях, легко теряет присутствие духа, полна сожалений и сострадания; для нее характерна комбинация симптомов ипохондрии и неврастении с преобладанием страхов. Этот фактор шире, чем чувство вины в общепринятом смысле. В этом факторе важен и компонент устойчивости; люди с высокими показателями часто застенчивы, им трудно вступить в контакт с другими людьми.

Низкие оценки по этому фактору характеризуют тех людей, которые могут справляться со своими неудачами, в отличие от тех, кто переживает неудачи как внутренний конфликт. Существуют данные, свидетельствующие о том, что антиобщественные личности не страдают от чувства вины.

По роду занятий высокую оценку по этому фактору имеют религиозные лица, художники, артисты, литераторы. Высокие оценки во многом определяют успешное лидерство в сложных ситуациях и стремление личности к самоактуализации. В то же время эти оценки свойственны невротикам, алкоголикам и людям с некоторыми видами психопатии. Р. Кеттелл считает, что этот фактор можно в определенных пределах назвать фактором Гамлета и он может иметь социально-моральное значение, которое интуитивно чувствуют почитатели Достоевского. Следует учитывать, что высокие оценки по этому фактору могут иметь ситуативное происхождение.

- 1–3 стена – безмятежный, со спокойным настроением, его трудно вывести из себя, невозмутимый, уверенный в себе и своих способностях. Гибкий, не чувствует угрозы, иногда до такой степени, что не чувствителен к тому, что группа идет другим путем и что он может вызвать неприязнь.

- 4 стена – безмятежный, доверчивый, спокойный.

- 7 стенов – тревожный, депрессивный, обеспокоенный (тенденция аутопунитивности), чувство вины.

- 8–10 стенов – депрессивен, плохое настроение преобладает, мрачные предчувствия и размышления, беспокойство. Тенденция к тревожности в трудных ситуациях. Чувство, что его не принимает группа.

Высокий балл распространен в клинических группах всех типов.

13. Фактор Q1: «консерватизм – радикалізм»

13. Фактор Q ₁ : «консерватизм – радикализм»	
Q ₁ ⁻	Q ₁ ⁺
Консервативность, устойчивость по отношению к традициям, сомнения в отношении новых идей и принципов, склонность к морализации и нравоучениям, сопротивление переменам, узость интеллектуальных интересов, ориентация на конкретную реальную деятельность.	Свободомыслие, экспериментаторство, наличие интеллектуальных интересов, развитое аналитическое мышление, восприимчивость к переменам, к новым идеям, недоверие к авторитетам, отказ принимать что-либо на веру, направленность на аналитическую, теоретическую деятельность.
<p>В исследованиях было получено доказательство того, что личности с высокими показателями по этому фактору лучше информированы, меньше склонны к морализаторству, выражают больший интерес к науке, нежели к догмам. Более того, они готовы к нарушению привычек и устоявшихся традиций, им свойственна независимость суждений, взглядов и поведения.</p> <p>Фактор определяет радикальное, интеллектуальное, политическое и религиозное отношения.</p> <p>Высокие оценки по этому фактору наблюдаются у руководителей, администраторов, ученых, преподавателей университетов и особенно – у исследователей и теоретиков. Низкие – у малоквалифицированных специалистов и обслуживающего персонала (няни, санитарки и т. д.).</p> <p>Есть предположение, что данный фактор имеет генетическое происхождение и в бытовом сознании соотносится с такими характеристиками человека как «умный» (Q1+) и «глупый» (Q1-). Обращает на себя внимание то, что деловые лидеры имеют высокие оценки по этому фактору.</p> <p>В поведенческом рисунке человек с низкими оценками по этому фактору характеризуется как «консерватор», с высокими оценками – как «радикал».</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – убежден в правильности того, чему его учили, и принимает все как проверенное, несмотря на противоречия. Склонен к осторожности и к компромиссам в отношении новых людей. Имеет тенденцию препятствовать и противостоять изменениям и откладывать их, придерживается традиций. • 4 стена – консервативный, уважающий принципы, терпимый к традиционным трудностям. • 7 стенов – экспериментирующий, критический, либеральный, аналитический, свободно мыслящий. • 8–10 стенов – поглощен интеллектуальными проблемами, имеет сомнения по различным фундаментальным вопросам. Он скептичен и старается вникнуть в сущность идей старых и новых. Он часто лучше информирован, менее склонен к морализованию, более – к эксперименту в жизни, терпим к несообразностям и к изменениям. 	

14. Фактор Q2: «конформізм – нонконформізм»

14. Фактор Q ₂ : «конформизм – нонконформизм»	
Q ₂ ⁻	Q ₂ ⁺
Зависимость от мнения и требований группы, социальность, следование за общественным мнением, стремление работать и принимать решения вместе с другими людьми, низкая самостоятельность, ориентация на социальное одобрение.	Независимость, ориентация на собственные решения, самостоятельность, находчивость, стремление иметь собственное мнение. При крайних высоких оценках склонность к противопоставлению себя группе и желание в ней доминировать.
<p>Низкие оценки по этому фактору имеют личности общительные, для которых много значит одобрение общества, это светские люди. Высокие оценки имеют люди, которые часто разобщены с группой и по роду занятий являются индивидуалистами-писатели, ученые и преступники! Этот фактор является центральным в факторе второго порядка «зависимость – независимость».</p> <p>Следует особо учитывать, что показатели по этому фактору могут характеризовать определенную социальность личности и имеют постоянную связь с критериями реальной жизни.</p> <p>По существу, Р. Кеттелл считает, что этот фактор является «мыслящей интроверсией» и в формировании такой модели поведения существенную роль играют как семейные, так и общественные традиции. Таких людей характеризует довольно высокая степень осознанности в выборе линии поведения.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – предпочитает работать и принимать решения вместе с другими людьми, любит общение и восхищение, зависит от них. Склонен идти с группой. Необязательно общителен, скорее ему нужна поддержка со стороны группы. • 4 стена – зависящий от группы, «присоединяющийся», ведомый, идущий на зов (групповая зависимость). • 7 стенов – самоудовлетворенный, предлагающий собственное решение, предприимчивый. • 8–10 стенов – независим, склонен идти собственной дорогой, принимать собственные решения, действовать самостоятельно. Он не считается с общественным мнением, но не обязательно играет доминирующую роль в отношении других (см. фактор E). Нельзя считать, что люди ему не нравятся, он просто не нуждается в их согласии и поддержке. 	

15. Фактор Q₃: «низкий самоконтроль – высокий самоконтроль»

15. Фактор Q ₃ : «низкий самоконтроль – высокий самоконтроль»	
Q ₃ ⁻	Q ₃ ⁺
Низкая дисциплинированность, потворство следует своим желаниям, зависимость от настроений, неумение контролировать свои эмоции и поведение.	Целенаправленность, сильная воля, умение контролировать свои эмоции и поведение.
<p>Низкие оценки по этому фактору указывают на слабую волю и плохой самоконтроль. Деятельность таких людей неупорядочена и импульсивна. Личность с высокими оценками по этому фактору имеет социально одобряемые характеристики: самоконтроль, настойчивость, сознательность, склонность к соблюдению этикета. Для того, чтобы соответствовать таким стандартам, от личности требуется приложение определенных усилий, наличие четких принципов, убеждений и учет общественного мнения.</p> <p>Этот фактор измеряет уровень внутреннего контроля поведения, интегрированность личности.</p> <p>Люди с высокими оценками по этому фактору склонны к организаторской деятельности и добиваются успеха в тех профессиях, где требуются объективность, решительность, уравновешенность. Фактор характеризует осознанность человека в регулировании силы «Я» (фактор С) и силы «сверх-Я» (фактор G) и определяет выраженность волевых характеристик личности. Этот фактор является одним из наиболее важных для прогноза успешности деятельности. Он положительно связан с частотой выбора в лидеры и степенью активности при решении групповых проблем.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – не руководствуется волевым контролем, не обращает внимания на социальные требования, невнимателен к другим. Может чувствовать себя недостаточно приспособленным. • 4 стена – внутренне недисциплинированный, конфликтный (низкая интеграция). • 7 стенов – контролируемый, социально точный, следующий «Я-образу» (высокая интеграция). • 8–10 стенов – имеет тенденцию к сильному контролю своих эмоций и общего поведения. Социально внимателен и тщателен; проявляет то, что обычно называют «самоуважением», и заботу о социальной репутации. Иногда склонен к упрямству. 	

16. Фактор Q₄: «расслабленность – напряженность»

16. Фактор Q ₄ : «расслабленность – напряженность»	
Q ₄ ⁻	Q ₄ ⁺
Расслабленность, вялость, апатичность, спокойствие, низкая мотивация, излишняя удовлетворенность, невозможность.	Собранность, энергичность, напряженность, фрустрированность, повышенная мотивация, беспокойство, взвинченность, раздражительность.
<p>Высокая оценка (9–12 баллов) интерпретируется как энергетическая возбужденность, которая требует определенной разрядки; иногда это состояние может превратиться в психосоматическое нарушение: снижается эмоциональная устойчивость, нарушается равновесие, может проявляться агрессивность. Такие люди редко становятся лидерами.</p> <p>Исследования показали, что низкая оценка (0–5 баллов) характерна для людей с невысоким уровнем мотивации достижения, довольствующихся имеющимся. Лица со значениями этого фактора от 5 до 8 баллов характеризуются оптимальным эмоциональным тоном и стрессоустойчивостью.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–3 стена – склонен к расслабленности, уравновешенности, удовлетворенности. В некоторых ситуациях его сверхудовлетворенность может вести к лени, к достижению низких результатов. Напротив, высокий уровень напряжения может нарушить эффективность учебы или работы. • 4 стена – расслабленный (ненапряженный), нефрустрированный. • 7 стенов – напряженный, фрустрированный, побуждаемый, сверхреактивный (высокое энергетическое напряжение). • 8–10 стенов – склонен к напряженности, возбудимости. 	

У процесі інтерпретації увагу приділено у «піках» профілю, а саме: найбільш низьким і найбільш високим значенням факторів в профілі, особливо тим показникам, що в «негативному» полюсі перебувають в межах від 1 до 3 стенив, а в «позитивному» – від 8 до 10 стенив.

У наступній публікації представимо інтерпретацію факторів базових рис особистості другого рівня.

*Продовження публікацій у наступному номері.
Ми будемо Вам вдячні за зворотний зв'язок за
адресою: nika777vera@mail.ru*

Використані літературні джерела

1. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла. Учебно-методическое пособие [Текст] / А. Н. Капустина. – СПб. : Речь, 2007. – 100 с. – (Серия: «Практикум по психодиагностике»).

2. Чудакова В. П. Психологическая готовность к инновационной деятельности как фактор конкурентоспособности личности в быстро изменяющихся условиях [Текст] / В. П. Чудакова // Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири. – 2015. – № 2. – С. 1–13.

3. Чудакова В. П. Психолого-организационная технология формирования готовности к инновационной

деятельности как средство развития конкурентоспособности личности [Текст] / В. П. Чудакова // Международна научна школа «Парадигма». Лято-2015. – В 8 т. – Т. 4: Психология: сборник научни статьи / под ред. А. В. Берлов, Л. Ф. Чупров. – Варна: «Центр за научни изследвания и информация «Парадигма» ЕООД БЪЛГАРИЯ. ЦНИИ «Парадигма», 2015. – 414 с. – С. 393–401.

4. Чудакова В. П. Управлінська компетентність керівників з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи [Текст] / В. П. Чудакова // Управління школою. – 2012. – № 19–21 (355–357) липень. – С. 10–20.

5. Чудакова В. П. Интегральная характеристика «индивидуально-психологичні особливості та емоційно-вольова сфера особистості» – критерій сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2015. – № 9 (40) вересень. – С. 38–44.

6. Чудакова В. П. Використання опитувальника Кеттелла у дослідженні «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта і розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 2 (45) лютий. – С. 40–47.

7. Чудакова В. П. Тест Р. Кеттелла (Форма А) та процедура проведення дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта і розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 3 (46) березень. – С. 46–55.

8. Чудакова В. П. Тест Р. Кеттелла (Форма А), аналіз та інтерпретація результатів дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерія сформованості інноваційності та конкурентоздатності. [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 4 (47) квітень. – С. 45–55.

9. 16-факторный личностный опросник Р. Б. Кеттелла. (Методика многофакторный опросник Кеттелла) [Электронный ресурс] // Тест Кеттелла 187 вопросов. Опросник Кеттелла 16 pf Форма А. – Режим доступа: <http://psycabi.net/testy/29316-faktornyj-lichnostnyj-oprosnik-r-b-kettellametodika-mnogofaktornyj-oprosnik-kettella-test-kettela187-voprosov-test-ketela-16-pf#ixzz3WT0mku5x>. – Загл. с экрана.

10. Методика многофакторного исследования личности Кеттелла [Электронный ресурс] // Материал Psylab.info – энциклопедии психодиагностики. – Режим доступа: http://psylab.info/Методика_многофакторного_исследования_личности_Кеттелла. – Загл. с экрана.

